

II

EVOLUȚIA DEMOGRAFICĂ A COMUNEI RUNCU SALVEI ÎN SECOLELE XIX-XX

Ioan Bolovan

Istoria niciunei localități, regiuni sau țări nu poate fi completă fără perspectiva demografică, fără a cerceta numărul și compoziția populației din acea așezare sau zonă. Unul dintre cei mai mari demografi ai secolului XX, Marcel Reinhard, aprecia că demografia este o dimensiune a istoriei, care intervine în istorie sub dubla ei înfățișare, cantitativă și calitativă. Modificările survenite în cursul vremii în efectivul și compoziția populației s-au resimțit în apariția unor fenomene și instituții noi, cu urmări dintre cele mai complexe asupra ansamblului societal. Istoria populației nu este un domeniu facil, însă apropierea de el permite istoricului să înțeleagă mai bine anumite desfășurări, să încadreze corespunzător evoluțiile politice, social-economice, culturale și mentale. Specialiștii au remarcat cu foarte multă relevanță că pentru istoria populației esențială este sintagma „populație – dezvoltare economică și socială”, relație înțeleasă în dublu sens: 1) populația ca factor al schimbărilor sociale, politice, economice, culturale, psihologice; 2) societatea, economia ca factori care influențează evoluția populației, fenomenele demografice, structurile socio-economice, urbanizarea, repartizarea în teritoriu etc.¹

De-a lungul întregului Ev Mediu lipsesc izvoarele statistice care să poată oferi o imagine cât de cât exactă asupra potențialului demografic al Transilvaniei. În schimb, avem nenumărate descrieri de călătorie, izvoare diplomatice și narative care, fără niciun echivoc, oglindesc realitățile etno-confesionale din provincie: românii sunt nu numai populația cea mai numeroasă, dar și băștinașii acestor locuri (urmași ai coloniștilor romani). Printre alții, iezuitul Andreas Freyberger, în anul 1702, în prima lucrare istorică despre unirea românilor transilvăneni cu biserica romano-catolică, spunea că românii reprezintă populația cea mai numeroasă din provincie, arătând că „sunt răspândiți în toată Transilvania și în această secuime, ba chiar pe pământurile și în scaunele sașilor. Nu există sat, nu există oraș, suburbie care să nu-și aibă românii săi”². Cucerirea Transilvaniei la sfârșitul secolului al XVII-lea de către austrieci a atras după sine, printre altele, o riguroasă evidență a resurselor materiale și umane din provincie. Astfel, de la începutul secolului al XVIII-lea dispunem, alături de vechile surse economico-demografice (urbăriile și registrele parohiale de stare civilă), și de alte tipuri de izvoare: conșcripțiile fiscale, militare, religioase, șematismele etc., sursele statistice și demografice înmulțindu-se, diversificându-se conținutul lor, a sporit

¹ Vladimir Trebici, „Demografie și istorie: spre o nouă sinteză”, în *Revista de istorie*, 37, nr. 5, 1984, p. 417.

² *Istoria românilor*, vol. VI. *Românii între Europa clasică și Europa Luminilor (1711-1821)*, coord. Paul Cernovodeanu, Nicolae Edroiu, Ed. Enciclopedică, București, 2002, p. 93.

calificarea celor însărcinați cu elaborarea lor, cu alte cuvinte, începem să avem o panoramă cât mai aproape de realitate a potențialului demografic și a resurselor materiale din Transilvania. Satul Runcu Salvei a făcut parte, din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, așa cum se știe, din regimentul grăniceresc românesc năsăudean, de aceea toate înregistrările de populație timp de un secol erau efectuate de către autoritățile militare și aveau un caracter privat. Să urmărim în cele ce urmează cum a evoluat populația localității Runcu Salvei din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, după desființarea regimului grăniceresc, și până în prezent.

Dinamica populației din Runcu Salvei până la Primul Război Mondial

Fără îndoială, istoria Transilvaniei, între Revoluția de la 1848-1849 și Primul Război Mondial, a cunoscut mutații semnificative în plan politic, economic, social și cultural, toate acestea influențând în general regimul demografic al provinciei și evoluția populației din Runcu Salvei în particular. Dinamica și structura populației Transilvaniei din perioada amintită reflectă fidel

Grup de runcani

atât procesul înnoitor ce s-a manifestat pe toate planurile, cât și conjuncturile interne și externe care au provocat variații mai ample sau mai puțin sesizabile în privința comportamentului demografic.

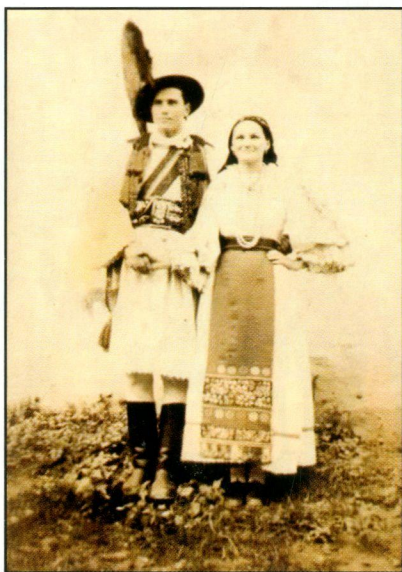
Tabelul nr. 1 Evoluția populației satului Runcu Salvei între 1850 și 1918

An	1850-1851	1857	1869	1880	1890	1900	1910
Nr. loc.	769	829	978	928	989	1133	1224
Nr. case	145	182	200	232	239	270	397

* Datele provin din: *Recensământul din 1850. Transilvania*, ediția a II-a, coord. Traian Rotariu, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2004; *Recensământul din 1857. Transilvania*, coord. Traian Rotariu, Ed. Staff, București, 1997; *Recensământul din 1880. Transilvania*, coord. Traian Rotariu, Ed. Staff, București, 1997; *Recensământul din 1900. Transilvania*, coord. Traian Rotariu, Ed. Staff, București, 1999; *Recensământul din 1910. Transilvania*, coord. Traian Rotariu, Ed. Staff, București, 1999.

Din Tabelul nr. 1 se poate observa că dinamica populației din satul Runcu Salvei în limitele temporale precizate (1850-1910) nu a fost lineară, nici constant ascendentă, dar nici mereu regresivă. O asemenea variație nu trebuie să surprindă, istoria populației Transilvaniei în epoca modernă, bunăoară, oferă numeroase similitudini în acest sens. Specialiștii sunt unanim de acord că dezvoltarea populației într-un spațiu și într-o perioadă oarecare este strict determinată și ea nu se bazează pe hazard. Divergențe există numai în ceea ce privește factorii care influențează creșterea/descreșterea populației, viziunea mai nouă, și din ce în ce mai larg acceptată, fiind aceea că „mutațiile demografice se originează într-o complexă rețea de cauze”.

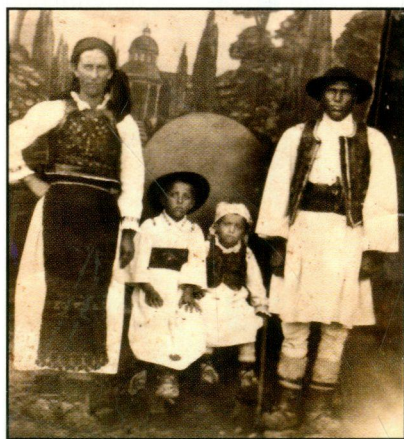
Massimo Livi-Bacci consideră că, de-a lungul timpului, creșterea populației nu a fost unitară, perioadele de expansiune alternând cu stagnarea sau cu declinul demografic, datorită acțiunii a două mari categorii de forțe (legi): ale *constrângerii* și ale *alegerii*. Între forțele constrângerii, autorul identifică factorii biologici și de mediu, precum: limitarea în timp a spațiului agricol și, implicit, a pământului producător de resurse, atacul periodic al șocurilor epidemice, clima etc. Forțele alegerii, între care nupțialitatea, fertilitatea și migrația, îi permit unei populații să restabilească echilibrul prin mecanisme mai

Runcani în straie de sărbătoare

puțin violente sau dureroase³. Evident, dinamica populației Transilvaniei între Revoluția de la 1848-1849 și Primul Război Mondial a fost rezultanta impactului tuturor acestor forțe, ele variind însă în intensitate în intervalul temporal studiat. De aceea, în demersul nostru vom face apel la toți factorii enunțați anterior, care au imprimat nu numai populației Transilvaniei, dar și satului Runcu Salvei o fizionomie distinctă din punct de vedere demografic.

Așa cum rezultă din *Tabelul nr. 1*, între 1850 și 1910, anul ultimului recensământ organizat de către autoritățile maghiare înainte de izbucnirea Primului Război Mondial, populația satului Runcu Salvei a crescut de la 769 la 1224 de locuitori, ceea ce corespunde unui spor de circa 59,2%. Firește, acest spor se distribuie în mod inegal între diferitele înregistrări de populație care au avut loc în perioada cercetată. Prin urmare, între 1850 și 1910, populația satului Runcu Salvei a crescut cu 59,2%, ceea ce corespunde unui spor ce se situează peste media Transilvaniei în același interval temporal (întreaga provincie a înregistrat o creștere de 40,2%)⁴. Dacă avem în vedere însă alte sate, de exemplu, câteva localități din zona județului Cluj, bunăoară Viștea și Brăișor, vom constata că Runcu Salvei a cunoscut o evoluție demografică mai modestă,

deoarece populația din Viștea a sporit între 1850 și 1910 de la 845 la 1400 de locuitori, ceea ce corespunde unei creșteri de 65,7%, în timp ce aceea din Brăișor a sporit între 1850 și 1910 de la 261 la 481 de locuitori, corespunzător unei creșteri de 84,3%. Pe de altă parte, satul Runcu Salvei se detașează „pozitiv” comparativ cu alte sate din arealul premontan și montan ardelean, prezentând ritmuri de creștere mai mari decât, spre exemplu, Ardeova sau Izvorul Crișului, localități care au înregistrat sporuri de 17,3%, respectiv 48,7% între 1850 și 1910⁵. Prin urmare, putem aprecia că evoluția demografică a satului Runcu Salvei între Revoluția de

Familie
(foto: N. Grumeza)

³ Massimo Livi-Bacci, *A Concise History of World Population*, Cambridge, 1992, p. 36-37.

⁴ Ioan Bolovan, *Transilvania între Revoluția de la 1848 și Unirea din 1918. Contribuții demografice*, Ed. Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2000, p. 36.

⁵ Sorina Paula Bolovan, *Familia în satul românesc din Transilvania. A doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX*, Ed. Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 1999, p. 102-103; Daniela Deteșan, „Satul transilvănean în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul secolului XX. Studiu de caz: Brăișor (jud. Cluj)” și Pakot Levente, „Evoluția demografică a satului Viștea (jud. Cluj) între 1785 și 1914”, în vol. *Transilvania în epocile modernă și contemporană. Studii de demografie istorică*, coord. Ioan Bolovan, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002, p. 38 și 56.

la 1848-1849 și Primul Război Mondial a stat, în general, sub semnul unor forțe (legi) ale *constrângerii* și ale *alegerii* relativ favorabile, care au îngăduit o creștere normală a populației din localitate.

Trebuie să observăm, înainte de toate, creșterea relativ modestă a populației din Runcu Salvei între 1851 și 1857, de la 769 la 829 de locuitori. La fel ca în alte împrejurări similare din spațiul românesc sau european, populația Transilvaniei și cea din Runcu Salvei au cunoscut, după distrugerile

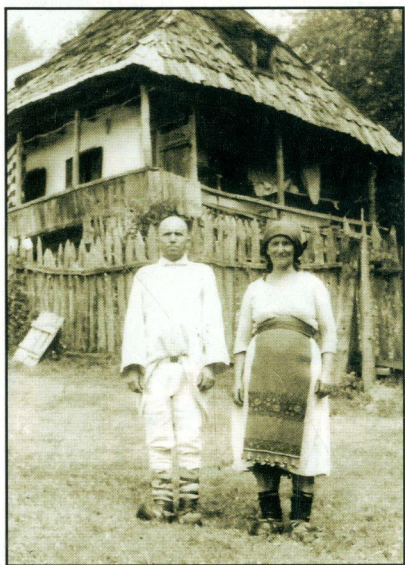
Casă țărănească

și bulversările din timpul Revoluției de la 1848-1849, un proces de refacere a potențialului uman, mecanismul intern de autoreglare demografică funcționând previzibil, ceea ce a dus la recuperarea pierderilor umane din anii precedenți. În unele sate, refacerea echilibrului demografic s-a realizat mai rapid, în altele, mai lent, după cum este cazul și cu satul Runcu Salvei. Relativa liniște din provincie, obținerea unor recolte mai bune etc. au favorizat încheierea unui număr sporit de căsătorii, al căror efect principal s-a tradus printr-o natalitate mai ridicată. Recensământul efectuat de către autoritățile austriece în toamna anului 1857 ne oferă și informații legate de structura ocupațională a populației din Runcu Salvei. Astfel, în cadrul bărbaților/capilor de familie din sat erau 1 preot, 2 funcționari, 1 militar, 166 de proprietari de pământ, 38 de muncitori agricoli necalificați, 60 de slugi și 9 zilieri, 1 muncitor necalificat în industrie și alți 10 bărbați cu vârsta peste 14 ani neavând o ocupație precizată, ei lucrând probabil pământul alături de familie.

După încheierea dualismului austro-ungar la 1867, primul recensământ efectuat în 1869-1870 de către autoritățile maghiare a consemnat pentru Runcu Salvei o populație totală de 978 de locuitori. Între 1857 și 1869, populația satului Runcu Salvei a cunoscut o creștere consistentă, de 17,9%, în prelungirea sporului demografic mai modest înregistrat în perioada 1851-1857. O asemenea dinamică ascendentă a localității a fost, în primul rând, rezultatul generalizării consecințelor pozitive ale desființării relațiilor feudale în Transilvania, măsură care a determinat alte condiții de viață în mediul rural. Abolirea iobăgiei și deschiderea gospodăriei țărănești spre piață au dus la un lent, dar incontestabil, progres economic al satului transilvănean care a constituit suportul necesar unei creșteri demografice susținute în toată provincia.

Următorul recensământ efectuat de către autoritățile maghiare a avut loc în anul 1880, populația totală din Runcu Salvei fiind de 928 de locuitori. Așa

cum rezultă din *Tabelul nr. 1*, în perioada delimitată de înregistrările din 1870 și 1880, populația a cunoscut un regres serios, scăzând cu 5,1%. În general, în întreg spațiul central și sud-est-european, deceniul opt al secolului al XIX-lea a fost mai puțin fast din punct de vedere demografic, însă Transilvania se pare că a fost printre cele mai grav afectate regiuni. Declinul demografic al Transilvaniei, în general, și al localității Runcu Salvei, în particular, îl asociem în primul rând, în acord cu majoritatea specialiștilor, cu efectele devastatoare ale epidemiei de holeră din anii 1872-1873, cea mai amplă de acest gen din spațiul transilvan. De altfel, holera a făcut ravagii la fel de mari nu numai în întreaga Monarhie Austro-Ungară, dar și pe continentul american, fiind ultimul mare șoc epidemic până la Primul Război

Familie cu gospodărie

Mondial⁶. Se știe apoi că în deceniul opt s-au manifestat o serie de epidemii locale de variolă, difterie, tuse convulsivă etc., care au afectat în special copiii. În acești ani, mortalitatea a depășit uneori cu mult nivelul deceselor înregistrate cu prilejul holerei, fenomen detectabil în mai toată Europa Centrală. Impactul atât de mare al epidemiilor din deceniul opt a fost stimulat și de criza financiară și industrială din monarhie, de anii consecutivi de secetă și recolte insuficiente, știut

⁶ Máday Lajos, *Az utolsó nagy kolerajárvány demográfiai képe Európában és az Egyesült Államokban 1872-1873*, Budapest, 1983.

fiind faptul că și în țări mai dezvoltate, precum Franța, numărul victimelor de holeră a fost sensibil mai ridicat în departamentele în care în anii anteriori s-a manifestat foametea de pe urma secetei și a recoltelor slabe⁷.

După regresul demografic din deceniul 1871-1880, populația din Runcu Salvei s-a refăcut, cu prilejul recensământului din 1890 populația totală a localității fiind de 989 de locuitori, reflectând o creștere de 6,5%. Dinamica ascendentă a populației în acest interval temporal trebuie pusă în legătură directă cu avântul economic sesizat în anii 1880 în comitatele ardelene, când s-au pus bazele procesului modern de industrializare. Ca urmare a Legii XLIV din 1881 și a politicii guvernului maghiar de stimulare a dezvoltării industriale, în deceniul nouă s-au simțit semnele înviorării economice și în Transilvania. Crearea de noi locuri de muncă, dezvoltarea industriei alimentare etc. au favorizat, indirect, creșterea demografică. De asemenea, au început să-și facă simțite efectele prevederile Legii sanitare din Ungaria din 1876, când s-a trecut la o mai eficientă organizare, prin constituirea circumscripțiilor sanitare rurale, la obligativitatea comunelor mari de a angaja medici etc. Ulterior, alte legi privind revaccinarea împotriva variolei (1887), apariția tot mai multor lucrări de popularizare cu conținut medical etc. au contribuit la ameliorarea stării de sănătate a populației și la diminuarea mortalității, în special a celei infantile⁸. Avântul dezvoltării industriale spre sfârșitul secolului, sporirea suprafețelor cultivate, în paralel cu introducerea unor mașini în agricultură, au permis obținerea unor recolte mai bune. Progresul general economic a avut ca efect o creștere a numărului căsătoriilor și, implicit, a nașterilor, aspect care, coroborat cu reducerea mortalității, ca urmare a unei mai eficiente organizări sanitare și lupte antiepidemice, a permis creșterea într-un ritm mai susținut a populației din întreaga Transilvanie.

Runcănițe surori în port popular (1948)

⁷ Patrice Bourdelais, „Cholera: a Victory for Medicine?“, în vol. *The Decline of Mortality in Europe*, ed. by R. Schofield, D. Reher, A. Bideau, Oxford, 1991, p. 126. Chiar și în epocă, s-a observat corelarea dintre sărăcie, malnutriție și holeră sau alte boli infecțioase, cf. Simeon Stoica, *Tratatul boalelor acute infectoase*, Sibiu, 1891, p. 80-81.

⁸ J.T. Berend, G. Ránki, *The European Periphery and Industrialization 1780-1914*, Budapest, 1982, p. 53; *Istoria medicinei românești*, sub red. V.L. Bologa, Gh. Brătescu ș.a., București, 1972, p. 279.

Harta Comitatului Bistrița-Năsăud (cca. 1880)

Să vedem care a fost situația economică a locuitorilor din Runcu Salvei la sfârșitul secolului al XIX-lea, așa cum a fost reflectată ea de către recensământul agricol efectuat de către autoritățile maghiare la 1895. Suprafața totală a gospodăriilor locuitorilor din sat era de 7002 iugăre, din care 2117 iugăre era reprezentat de către terenul arabil, 52 de iugăre erau grădinile sătenilor, 1141 de iugăre fânaț, 1626 de iugăre erau pășune, 1817 iugăre de pădure și 249 de iugăre teren neproductiv. De asemenea, în sat erau consemnate 596 de bovine, 178 de cabaline, 475 de caprine, 215 porcine, 2297 de ovine, 659 de păsări și 75 de familii de albine⁹. Iată că, spre deosebire de mijlocul secolului al XIX-lea, când au fost consemnate doar 48 de cabaline și 340 de bovine¹⁰, inventarul animalelor la 1895 scoate în evidență o situație mai bună, ceea ce s-a tradus, firească, și printr-o ameliorare a alimentației locuitorilor Runcu Salvei.

Mamă cu copil

Cu ocazia recensământului din 1900, populația satului Runcu Salvei număra 1133 de locuitori, creșterea față de anul 1890 fiind de 14,5%, un spor evident mai consistent decât în deceniul precedent. Recensământul din anul 1910, ultimul efectuat de către autoritățile maghiare înainte de război, a surprins o populație totală în Runcu Salvei de 1224 de locuitori. Creșterea în acest ultim deceniu a fost de numai 8%, încetinirea sporului demografic fiind un fenomen resimțit la nivelul întregii provincii, mai ales ca urmare a emigrărilor, dar și a apariției unui fenomen inedit, acela al restrângerii numărului de copii în cadrul familiei. Totuși, în ultimele două decenii înainte de izbucnirea Primului Război Mondial a existat, comparativ cu primele decenii după Revoluția pașoptistă, un cadru mai adecvat dinamicii pozitive a populației din sat. S-au simțit prezente mai multe cauze care au generat o atare evoluție. Îmbunătățirea condițiilor de locuit, prin construirea de case cu mai multe încăperi, creșterea numărului caselor acoperite cu șindrilă sau țiglă, începuturile diversificării alimentației și ale ameliorării asistenței medicale etc. au constituit suportul necesar unei creșteri demografice. De asemenea, numărul celor din Runcu Salvei care știau să scrie și să citească a sporit de la 81 de alfabetizați în 1880

⁹ *Recensământul agricol din 1895. Transilvania*, vol. I-II, coord. Traian Rotariu, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003, vol. I și vol. II.

¹⁰ *Recensământul din 1850. Transilvania*, ediția a II-a, coord. Traian Rotariu, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2004.

(reprezentând circa 8,7% din totalul populației), la 475 în 1910 (reprezentând circa 38,8% din totalul populației), fiind recunoscut faptul că progresele medicinei sunt mai mari acolo unde indivizii sunt mai educați, instruiți, mai dispuși să accepte mai ușor recomandările medicilor, să fie mai atenți cu prevenirea bolilor și să renunțe la practicile empirice. Progresul alfabetizării a fost enorm pentru perioada respectivă, un salt de la 8,7% la 38,8% spune mult despre conștientizarea de către locuitorii din Runcu Salvei a importanței frecventării școlii. Firește, un loc deloc neglijabil în avansul alfabetizării și al progresului intelectual al locuitorilor din fostul regiment grăniceresc năsăudean l-au avut fondurile școlare grănicerești, care au fost un instrument eficient în mâna liderilor români din zonă¹¹. Și din punctul de vedere al profesiilor locuitorilor satului se remarcă o diversificare comparativ cu deceniile anterioare. De exemplu, la 1910 erau înregistrate 14 persoane cu activități de tip industrial (1 fierar, 3 dulgheri, 6 morari, 1 în domeniul alimentației publice, 3 cu altă ocupație de industrie casnică), circa 506 cu ocupații agricole, 9 funcționari și liber profesioniști, 1 proprietar cu peste 100 de iugăre de pământ, 112 mici proprietari sau arendași, 17 servitori etc.¹²

Tineri din Runcu Salvei

O problemă interesantă ce rezultă din analiza recensământurilor din perioada 1850-1910 este aceea a repartiției populației pe sexe. Astfel, la 1850-1851, raportul de masculinitate în Runcu Salvei era de 78,8%, rezultat al faptului că fuseseră consemnați în localitate 338 de bărbați și 429 de femei. Discrepanța atât de flagrantă dintre numărul de bărbați și femei este rezultatul statutului militar avut de satul Runc în acei ani, al evenimentelor politico-militare din anii 1848-1849, care au însemnat pierderi de vieți masculine prin participarea locuitorilor bărbați la războiul civil din Transilvania¹³. Cu ocazia

recensământurilor din 1857 și 1870, decalajul s-a mai redus, cu toate că numărul femeilor a rămas superior: 383 de bărbați și 431 de femei în 1857, 469 de bărbați și 509 femei la 1870. La recensământurile din 1900 și 1910, s-a mai menținut un

¹¹ A se vedea în acest sens la Lazăr Ureche, *Fondurile grănicerești năsăudene (1851-1918)*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001.

¹² *Recensământul din 1910. Transilvania*, vol. II. *Populația după ocupații*, coord. Traian Rotariu, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006.

¹³ A se vedea în acest sens la Adrian Onofreiu, Ioan Bolovan, *Revoluția de la 1848-1849 în zona regimentului grăniceresc năsăudean. Contribuții istorice și demografice*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2003.

Pagina 4.		Extractu Matriculi Potestatum				Matriculi Potestatum	
Annus	Die	Matriculatus	Matriculatus	Matriculatus	Matriculatus	Matriculatus	Matriculatus
1558	24. 10. 1558	Ana	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1559	1. 11. 1559	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1560	1. 11. 1560	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1561	1. 11. 1561	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1562	1. 11. 1562	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1563	1. 11. 1563	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1564	1. 11. 1564	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1565	1. 11. 1565	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1566	1. 11. 1566	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1567	1. 11. 1567	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1568	1. 11. 1568	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1569	1. 11. 1569	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1570	1. 11. 1570	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1571	1. 11. 1571	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1572	1. 11. 1572	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1573	1. 11. 1573	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1574	1. 11. 1574	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1575	1. 11. 1575	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1576	1. 11. 1576	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1577	1. 11. 1577	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1578	1. 11. 1578	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1579	1. 11. 1579	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1580	1. 11. 1580	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1581	1. 11. 1581	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1582	1. 11. 1582	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1583	1. 11. 1583	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1584	1. 11. 1584	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1585	1. 11. 1585	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1586	1. 11. 1586	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1587	1. 11. 1587	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1588	1. 11. 1588	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1589	1. 11. 1589	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1590	1. 11. 1590	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1591	1. 11. 1591	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1592	1. 11. 1592	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1593	1. 11. 1593	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1594	1. 11. 1594	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1595	1. 11. 1595	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1596	1. 11. 1596	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1597	1. 11. 1597	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1598	1. 11. 1598	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1599	1. 11. 1599	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen
1600	1. 11. 1600	Beata	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen	Rumen

ușor decalaj între sexe, numărul bărbaților la 1900 fiind de 557, iar al femeilor, de 576, în timp ce la 1910, numărul bărbaților a fost de 600, iar al femeilor, de 624.

Dinamica populației din Runcu Salvei între 1918 și 1992

Așa după cum se știe, la sfârșitul Primului Război Mondial, Transilvania s-a unit cu regatul român, desăvârșindu-se unitatea național-statală a poporului român. A doua perioadă a analizei noastre demografice restituie evoluția populației satului Runcu Salvei după Unirea din 1918 până în zilele noastre, când localitatea a aparținut statului român (excepție: perioada septembrie 1940 – septembrie 1944). În epoca modernă, localitatea a stat, în general, sub semnul unei evoluții faste din punctul de vedere al numărului de locuitori, ca mai toată Transilvania; în secolul XX, localitatea a cunoscut o situație oarecum similară, de evoluție ascendentă, excepție făcând ultima parte a regimului comunist, când s-a observat o ușoară decădere din punctul de vedere al mărimii demografice a satului.

Tabelul nr. 2 Evoluția populației satului Runcu Salvei între 1920 și 1992

An	1920	1930	1941	1956	1966	1977	1992
Nr. loc.	1167	1302	1444	1595	1733	1635	1665

* Datele s-au extras din Varga E. Árpád, *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája, IV. Fehér, Beszterce-Naszod és Kolozs megye. Népszámlálási adatok 1850-1992 között*, Budapest – Csik-Szereda, 2001; *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*, vol. I-II, București, 1938; *Recensământul din 1941. Transilvania*, coord. Traian Rotariu, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002

Așa cum se poate observa din *Tabelul nr. 2*, între 1920 și 1992, populația din Runcu Salvei a cunoscut un spor consistent, de la 1167 la 1665 de locuitori, corespunzător unei creșteri de 42,7%, deci un ritm de creștere ceva mai modest decât în perioada de până la Primul Război Mondial. Să vedem însă care sunt evoluțiile între diferitele recensământuri efectuate în acest interval cronologic, pentru a observa mai bine influența factorilor socio-economici, politico-militari etc. asupra dezvoltării vieții umane în satul Runcu Salvei. Astfel, în deceniul trei al secolului XX, între recensământurile din anii 1920 și 1930, populația localității Runcu Salvei a cunoscut o creștere de la 1167 la 1302 locuitori, respectiv un spor de 11,6%; apoi, între 1930 și 1941 se remarcă o creștere ceva mai consistentă, de la 1302 la 1444 de suflete, corespunzătoare unui spor de

10,9%. Cum a fost posibilă o asemenea evoluție demografică în cei 21 ani? În primul rând, a trecut ceva timp până când pierderile materiale și umane din timpul Primului Război Mondial s-au refăcut. Apoi, trebuie să avem în vedere că marea majoritate a țăranilor din Runcu Salvei aveau până la reforma agrară din 1921 puțin pământ, abia după reformă mai multe familii și-au ameliorat situația materială, efectele reformei fiind mai vizibile spre sfârșitul perioadei interbelice. În același timp, orașul Bistrița și-a deschis porțile și pentru românii care secole la rând fuseseră opriți prin măsuri legislative, direct sau indirect, să se așeze în orașele Transilvaniei. Cum în orașul Bistrița, după Unire (la fel ca în Năsăud), au fost înființate noi unități industriale, era nevoie de forță de muncă suplimentară pentru aceste întreprinderi, ori românii din satele județului (inclusiv din Runcu Salvei) au fost primii care s-au stabilit în orașe. Din cauza izbucnirii celui de Al Doilea Război Mondial și a Dictatului de la Viena din 30 august 1940, nord-vestul Transilvaniei a fost atribuit Ungariei, satul intrând, din nefericire, în componența statului maghiar.

Dacă între 1941 și 1956 creșterea populației din Runcu Salvei a urmat un curs ascendent lin, de la 1444 la 1595 de locuitori (corespunzătoare unui spor de 10,4%), în deceniul dintre recensământurile din anii 1956 și 1966, sporul demografic din Runcu Salvei a avut un ritm mai modest, de la 1595 la 1733 de suflete (reprezentând o creștere de 8,6%). Din păcate, perioada următoare a stat sub semnul unei „depoplări” rapide, între recensământurile din 1966 și 1977 scăderea din Runcu Salvei fiind vizibilă, de la 1733 la 1635 de locuitori, corespunzătoare unei diminuări cu circa 9,4%, deși între 1977 și 1992 localitatea și-a revenit ușor, fiind înregistrată o creștere de la 1635 la 1665 de locuitori (a se vedea *Tabelul nr. 2*). Cu siguranță că la acest proces au contribuit mai mulți factori politici și social-economici. În primul rând, regimul comunist, cu toate restructurările majore din agricultură (cooperativizarea mai cu seamă) și industrie, a distrus bazele vieții comunitare tradiționale. În aceste decenii a avut loc un proces amplu de migrație internă a populației României, stimulat în principal de industrializare, ca factor de „atracție”, și de

*Soldați runcani
în Primul Război Mondial*

cooperativizarea socialistă a agriculturii, ca factor de „respingere” a țăranilor din satele lor natale¹⁴. Firește, principalele fluxuri migratorii au fost de la sate spre orașe, din regiunile sărace spre cele dezvoltate și mai cu seamă spre mediul urban ce oferea mai multe oportunități profesionale, educaționale etc. Industrializarea forțată, din timpul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și apoi al lui Nicolae Ceaușescu, a însemnat crearea unor platforme industriale urbane ce au atras populația tânără din sate. Emigrarea de la sat la oraș a fost deci modelul „clasic” de mobilitate socială a populației României în timpul regimului comunist. După evenimentele din decembrie 1989 care au dus la prăbușirea regimului comunist, „repopularea” din satul Runcu Salvei, ca din mai toate satele României, a fost posibilă prin închiderea unor fabrici și revenirea populației de la orașe spre satele natale.

Interior tradițional

La fel ca alte sate din zonă, dar nu numai, și satul Runcu Salvei a trebuit să plătească un greu „tribut” demografic procesului de industrializare și modernizare a societății românești în cursul secolului XX, ceea ce a însemnat, înainte de toate, o plecare masivă a tinerilor din localitate. Mobilitatea socială,

¹⁴ Vladimir Trebici, *Excerpta et selecta*, București, 1996, p. 28.

Cele trei vârste

o componentă esențială a regimului demografic din societățile aflate în transformare și modernizare, a generat deci și în Runcu Salvei un amplu fenomen de depopulare, mare parte din sporul natural al satelor fiind pierdut în detrimentul orașelor ce absorbau mâna de lucru atât de necesară la obiectivele economice, comerciale, servicii ș.a.m.d.

Compoziția etno-confesională a populației din Runcu Salvei

Așa după cum se știe, Runcu Salvei a fost un sat aproape exclusiv românesc, însă, la fel ca multe alte localități din Transilvania, alături de românii autohtoni s-au stabilit de-a lungul timpului și au conviețuit și alte etnii, nu însă într-un număr suficient de mare încât să schimbe profund identitatea localității. Informații sistematice și consistente despre structura etnică a populației din localitate avem însă numai din perioada statistică, adică după anul 1850. Astfel, cu prilejul recensământului din 1850-1851, în Runcu Salvei erau consemnați 766 de români, 1 german, iar din punct de vedere confesional erau 763 de greco-catolici și 4 romano-catolici. După trei decenii, la recensământul din 1880, compoziția etno-confesională a devenit mai omogenă, înregistrându-se în Runcu Salvei 928 români; din punct de vedere confesional, situația se prezenta în felul următor: 926 de greco-catolici și 2 mozaici (izraeliți). Evreii, care erau singurii de religie mozaică, nu au mai apărut până la Primul Război Mondial la rubrica etnică ca și evrei, ca etnie aparte, deoarece, în

timpul dualismului austro-ungar, autoritățile din Ungaria nu i-au înregistrat ca etnie separată. De cele mai multe ori (nu și în cazul localității Runcu Salvei) i-au inclus la rubrica celor care folosesc mai des limba maternă maghiară, la fel ca și pe armeni sau rromi, „umflând” astfel ponderea elementelor maghiare în ansamblul populației¹⁵. La ultimul recensământ organizat înainte de Primul Război Mondial, în anul 1910, compoziția etnică și religioasă din satul Runcu Salvei se prezenta un pic mai diversificat: 1215 români, 9 germani; la confesiuni, lucrurile erau astfel: 1214 greco-catolici, 1 ortodox, 9 mozaici.

După alte două decenii, cu ocazia recensământului din 1930, efectuat de către autoritățile române după Unirea Transilvaniei cu România, structura etno-confesională din Runcu Salvei era următoarea: 1302 români, care aparțineau

Runcani în costume populare, azi

următoarelor religii: 2 ortodocși, 1300 greco-catolici. În timpul recensământurilor organizate de către regimul comunist din România între 1948 și 1977, din motive politico-ideologice, recenzorii nu au mai inclus și religia populației, astfel că avem consemnată pentru această perioadă numai originea etnică a locuitorilor

¹⁵ Ioan Bolovan, *Transilvania la sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului XX. Realități etno-confesionale și politici demografice*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000, p. 17.

din Runcu Salvei. La 1966, în localitatea Runcu Salvei trăiau 1771 de români, 1 german și 1 de altă etnie, în anul 1977 au fost înregistrați în Runcu Salvei 1634 de români și 1 german. Primul recensământ efectuat după căderea regimului comunist, în anul 1992, a surprins în Runcu Salvei următoarea compoziție etno-confesională: 1664 de români, 1 german, iar din punct de vedere confesional, 1552 de ortodocși, 98 de greco-catolici, 2 romano-catolici, 9 penticostali și alți 14 neoprotestanți (advențiști etc.). Rezultă astfel că în Runcu Salvei românii au reprezentat aproape în exclusivitate etnia care a trăit în sat, puțini alogeni fiind atestați într-un moment sau altul al istoriei. Prin urmare, între 1850 și 1992 nu s-au înregistrat răsturnări spectaculoase în ceea ce privește compoziția etnică a populației din localitate.

Populația comunei Runcu Salvei în 2007 a fost de 1427 de persoane, din care 695 femei și 463 bărbați. Se remarcă din nou, ca la 1850, un mare decalaj la raportul de masculinitate. Diferența dintre numărul lor este dată acum de plecarea masivă la muncă în străinătate a bărbaților, ca urmare a emigrării masive din România în anii din urmă a unui larg segment de populație masculină. Toți locuitorii comunei sunt de etnie română, iar din punct de vedere confesional, ortodocșii erau în număr de 1331, greco-catolicii erau 40, penticostalii – 56, baptiștii – 5, romano-catolicii – 3 și 3 atei.¹⁶

La sfârșitul acestor sumare considerații privind regimul demografic al localității Runcu Salvei, putem spune că populația satului a urmat traseul cunoscut de foarte multe alte așezări românești din zona Năsăudului sau, mai larg, din Transilvania. Momentele de creștere, moderată sau mai alertă, au alternat cu reculul demografic, atunci când „forțele” constrângerii s-au dovedit a fi, pentru câțiva ani, mai amenințătoare. Războaiele mondiale, epidemiile, dar și politicile demografice dintr-un moment sau altul au impregnat populației satului Runcu Salvei o identitate proprie.

¹⁶ http://runcusalvei.ro/runcu_salvei_descriere-general-a-107.html, accesat la 16.02.2013.